

ถวดี ฤทธิเดช

วีรบุรุษกรรมกรที่ถูกลืม

สยาม

อัครจริย

๒...สมาน สุดโต

พู้ใช้แรงงานคือผู้สร้างโลก แต่ชีวิตผู้ใช้แรงงาน มักถูกโลกลืม ดังชีวิตของ ถวดี ฤทธิเดช (พ.ศ. 2437-2493) สังคิต พิริยะรังสรรค์ ว่า ถวดี เป็นวีรบุรุษคนแรกสุดของขบวนการกรรมกรไทย นริศสา สุขสนัน ว่า ถวดี เป็นวีรบุรุษกรรมกรที่ถูกลืม

ณ พิพิธภัณฑ์แรงงานไทย ย่านมักกะสัน ไม่มีชื่อ ถวดี นอกจากหนังสือเล่มเล็กๆ เรื่องประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย ที่ สังคิต พิริยะรังสรรค์ ค้นคว้าเรียบเรียง และโครงการหนังสือเล่ม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสภาองค์กรลูกจ้างแรงงานแห่งประเทศไทย สมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย และมูลนิธิฟรีดริช เอแบรท (ประเทศไทย) จัดพิมพ์ ม.ย. 2529 จำนวน 3,000 เล่ม

เมื่อเขาตาย พ.ศ. 2493 นริศสา สุขสนัน บรรยายถึงชีวิต และพิธีศพวีรบุรุษกรรมกร ว่าช่างเจียนเหงา ไม่มีแม้แต่หรีดสัก 1 พวง เรื่องราวในอดีตของผู้นำกรรมกรยุคแรกก็เจียน คนไทยรุ่นหลังไม่เคยได้ยินชื่อมาก่อน

■ คนบางช้าง

เพื่อให้เห็นภาพนักต่อสู้เพื่อกรรมกรชัดเจนยิ่งขึ้น อาจารย์สังคิตพูดถึงประวัติความเป็นมาว่า ถวดี ฤทธิเดช เกิด พ.ศ. 2437 กำพร้าแม่ พ่อชื่อ นายวร ฤทธิเดช เป็นกำนันและเป็นชาวสวนฐานะดีแห่ง อ.บางช้าง จ.สมุทรสงคราม มีพี่น้อง 4 คน เป็นชาย 2 หญิง 2 ตัวถวดีเองเป็นบุตรคนสุดท้องของครอบครัว เริ่มต้นการศึกษาที่ อ.บางช้าง พออายุครบ บวชจึงมาบวชเรียนอยู่ที่วัดลัมพวันรังค์ กรุงเทพฯ (บางข้อมูลว่าบวชที่วัดเทพศิรินทราวาส) ต่อมาได้เป็นผู้สอนพระธรรมวินัยแก่ภิกษุสามเณรทั่วไป หลังจากสึกออกมาแล้วพักอยู่ที่บ้านเจ้าคุณมหาโยธา และต่อมาได้เข้ารับราชการเป็นเสมียนอยู่ที่กรมอุทการเรือเป็นเวลา 4 ปี ถวดีเกิดความเบื่อหน่ายต่อชีวิตราชการจึงลาออกมาเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์

สยามลักชี เมื่อปี พ.ศ. 2465

เมื่อทำหนังสือพิมพ์สยามลักชี ทนการกดขี่ไม่ได้ จึงออกมาตั้งหนังสือพิมพ์กรรมกร มีจุดมุ่งหมายเพื่อสู้ชีวิตที่ดีกว่าของชนชั้นกรรมกรชีพ

หนังสือพิมพ์เพื่อกรรมกร มีนักเขียนที่เป็นปัญญาชน เขียนอยู่ด้วย หนึ่งในนั้นคือ ร.ต.ต.วาศ สุนทรจามร ที่ใช้นามปากกาว่าหมอโปลัง นำเสียดายที่หนังสือพิมพ์มีอายุได้ 3 ปี ต้องปิดตัวเอง ต่อมาได้ออกหนังสือพิมพ์ชื่อปากกาไทย เพื่อเป็นปากเสียงให้ชนชั้นกรรมกรเช่นกัน พร้อมทั้งตั้งสถานทวยราษฎร์ขึ้น ถวดีใช้บ้านพักเป็นสำนักงาน แต่สถานทวยราษฎร์ก็เลิกกิจการในที่สุด

เข้าร่วมการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

สังคิต เล่าว่า ถวัติได้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เพราะเขาเป็นผู้นำของสมาคมนักเรียนที่โดดเด่นที่สุด โดยนำกรรมการตรงไปเป็นกำลังพื้นฐานส่วนหนึ่งในการสนับสนุนให้ “คณะราษฎร” เมื่อวันที่ 24 มิ.ย. 2475

เมื่อเกิดกบฏบวรเดช (2476) เขาอาสาส่งกรรมการไปช่วยทหารรบ เพราะพวกเขาไม่อาจยอมให้บุคคลอื่นมาเป็นรัฐบาล “เพื่อหยุดยั้งการกระทำและพลเมืองประเทศชาติดังที่แลแล้ว มาได้” ทว่า พล.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนานายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ขอให้กำลังกรรมการช่วยทำหน้าที่รักษาความสงบภายในพระนครแทน และได้จัดส่งกำลังทหารออกปฏิบัติหน้าที่ในการปราบกบฏคราวนั้นจนเป็นผลสำเร็จ

ในปีเดียวกันนั้น ถวัติ และ “คณะกรรมกร” ได้นำคนงานโรงสีข้าวราว 3,000 คน นัดหยุดงานประท้วงนายจ้างที่ลดค่าแรงของคนงานชนชั้น แม้ว่าการนัดหยุดงานจะได้รับผลประโยชน์ของตนกลับคืนมาในท้ายที่สุด แต่ทว่าแนวคิดในการแก้ไขปัญหาลังคมระหว่าง “คณะกรรมกร” กับรัฐบาล “คณะราษฎร” ก็แตกต่างกันมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

ถวัติยังได้ก่อตั้ง “สมาคมอนุภูลกรรมกร” เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่กรรมกรโดยทั่วไป ทำให้กรรมกรมาขอความช่วยเหลือเสมอ แต่เขาดำรงชีพด้วยการเขียนบทความขายและนำเงินส่วนนี้มาช่วยเหลือกรรมกร การดำรงชีวิตดังกล่าวทำให้ฐานะของครอบครัวยากจนลงเป็นลำดับ จนกระทั่งนำสมบัติทั้งของตนและภรรยาออกขายเพื่อยังชีพ และช่วยเหลือกรรมกรที่มาขอความช่วยเหลือ เขาต้องเขียนหนังสือถึงตี 4 ตี 5 ตรากรตราไม่ได้พัก่อน เมื่อขึ้นไปทำธุระที่ จ.เพชรบูรณ์ ติดเชื้อมาลาเรีย และรักษาตัวที่โรงพยาบาลวชิระเพียง 5 วัน ก็ถึงแก่กรรม เมื่ออายุ 56 ปี ในวันที่เขาถึงแก่กรรมทั้งบ้านมีเงินเหลืออยู่เพียง 1 บาทเท่านั้น

นริศสา สุขสนั่น ว่าการตายของเขาเขียนเขียนแม่ผลงานเพื่อปวงชนจะมาก แต่ในฐานะกรรมกรจึงไม่มีที่ว่างในหน้าประวัติศาสตร์

เขาเคยเขียนฎีกาเพื่อนำเสนอปัญหาของราษฎร และเป็นสามัญชนคนแรกในประวัติศาสตร์ไทย ที่อาจหาญฟ้องหมิ่นประมาทพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อสภาผู้แทนราษฎร

เขาเป็น “วีรบุรุษคนแรกของชนชั้นกรรมกร” ที่เคยร่วมเรียกร้องค่าแรงให้กรรมกรและเรียกร้องเวลาทำงานให้มีไม่เกินวันละ 8 ชม. และสัปดาห์ละไม่เกิน 48 ชม.

ถวัติเคยคบหาอยู่กับ “นรินทร์ ภาษิต” ฉายาคณขวางโลก แต่ลักษณะการขวางโลกของเขาไม่เหมือนกับของนรินทร์ และไม่มีสีสันเท่า

เขาอยู่ในวงการหนังสือพิมพ์ แต่งหนังสือพิมพ์ไม่ได้จารึกชื่อของถวัติไว้ในระดับเดียวกับที่กระทำต่อ “ศรีบูรพา” และ “แม่ออนงค์”

เขาได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองและคุ้นเคยกับผู้นำการเมืองสาย ปรีดี พนมยงค์ แต่ก็มีเคยได้รับยศถาบรรดาศักดิ์ และผลประโยชน์ใดๆ ในฐานะนักการเมือง แม้ว่าเขาจะมีโอกาสเข้าสู่อำนาจทางการเมือง แต่ก็ไม่ปฏิเสธอย่างไม่แยแส

เขาจบชีวิตลงอย่างเรียบเหงาด้านโรคภัยไข้เจ็บโดยไม่มีการแสดงความอาลัยอาวรณ์จากคนที่เคยช่วยเหลือ มีเพียงคนใกล้ชิด และคนในครอบครัวที่มีเงินติดตัวรวมกันเพียง 1 บาท และก่อนที่เขาจะ

ลาโลก ยังต้องตกอยู่ในสภาพไร้ที่อยู่อาศัย และพาครอบครัวไปนอนประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาล 2 วัน 1 คืน

รายละเอียดในชีวิตของวีรบุรุษกรรมกรท่านนี้ถูกรวบรวมโดย ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์ นักศึกษาปริญญาโท สาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับ “ชีวิตความคิด และการต่อสู้ของ ถวัติ ฤทธิเดช เมื่อแรงงานคิดหาญเปลี่ยนแปลงโลก” เพื่อเสนอต่อการชำระประวัติศาสตร์แรงงานไทย ซึ่งพิพิธภัณฑสถานไทย ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ และมูลนิธินิธิริตริช เอแบรท ร่วมกันจัดทำทั้งในภาคเหตุการณ์สำคัญ และตัวบุคคลที่มีคุณูปการต่อแรงงานไทย

■ นักหนังสือพิมพ์

ข้อมูลที่ ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์ ค้นคว้าได้เพิ่มเติมจาก สังคิต พิริยะรังสรรค์ คือหลังจากหยุดกิจการหนังสือพิมพ์กรรมกร 2467 ไปเปิดหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ฉบับใหม่ ชื่อ “วิเศษพิศุจน์” แต่เกิดเหตุขัดข้องจึงเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “สหราษฎร” ตีพิมพ์ได้ 3 ฉบับ ก็เปลี่ยนชื่อใหม่อีกครั้งเป็น “ปากกาไทย” และเปลี่ยนจากรายสัปดาห์ เป็นรายวัน ตั้งแต่วันที่ 16 ธ.ค. 2468 จำหน่ายฉบับละ 10 สตางค์ ขณะที่ค่าจ้างของกรรมกรในช่วงนั้นอยู่ที่ประมาณ 50 สตางค์ต่อวัน “ปากกาไทย” ยังเต็มไปด้วยอุปสรรคเช่นเคย เพราะการแสดงความคิดเห็นไปในทางวิพากษ์วิจารณ์ต่อต้านอำนาจรัฐอย่างรุนแรง และต่อเนื่อง ทำให้เขาถูกเจ้าพระยาหมื่นราช มีคำสั่งให้จับกุมตัวถวัติด้วยข้อหาหมิ่นประมาท ในสภาพที่ห้ามเยี่ยม ห้ามประกัน จนทำให้หนังสือพิมพ์ปากกาไทยต้องหยุดพิมพ์ไปนาน 3 วัน

ถวียต้องลาออกจากบรรณาธิการปากกาไทย และลดยบทบาทในฐานะนักหนังสือพิมพ์ลงระยะหนึ่ง นำเงินทุนที่ได้จากการทำหนังสือพิมพ์กรรมกรและปากกาไทยมาจัดตั้งองค์กร “สถานแทนทวยราษฎร์” โดยมีเจตนารมณ์ที่จะทำงานบริการเพื่อคนทุกกลุ่มอย่างไม่มีข้อยกเว้น แต่เมื่อสถานแทนทวยราษฎร์มีอายุยืนนาน และมีจำนวนสมาชิกสูงขึ้นเท่าไรฐานะของถวียก็เริ่มฝืดเคือง และลำบากยิ่งขึ้นเท่านั้น ในที่สุดก็ต้องปิดตัวเองลงไปในที่สุด

■ รงสภานะแบบโกลาหล

เขากลายเป็นคนหมดตัว ได้หันไปทำการค้าเล็กๆ น้อยๆ ในช่วงปี 2471-2472 แต่ก็เต็มไปด้วยภัยจากอำนาจรัฐ ขณะที่วัฒนธรรม “การเมืองเรื่องฎีกา” ขยายตัวขึ้น ประชาชนพากันขอร้องให้เขาช่วย

เขียนฎีการ้องทุกข์ปัญหาต่างๆ เพราะเขามีความรู้ความสามารถในทางหนังสือ ในช่วงปี 2474-2475 ถวียเขียนฎีกาทูลเกล้าฯถวายความคิดเห็นแด่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้หลายฉบับ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาคณะบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนักโทษ ขาวนา คนว่างงาน ทั้งในนามของตนเอง และกลุ่ม ซึ่งเขาทำไปโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ โดยเฉพาะฎีกาฉบับวันที่ 8 ต.ค. 2474 เรื่องการเสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศ

การต่อสู้เพื่อกรรมกรทั้งจากการทำหนังสือพิมพ์ การตั้งสถานแทนทวยราษฎร์ทำให้เขาได้รับความเคารพนับถือจากผู้ใช้แรงงานอาชีพต่างๆ และได้รับชื่อเสียงจากการเขียนฎีกาจากกลุ่มอื่นๆ ในสังคมได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ศิโรตม์ ให้ความหมายของถวียในเวลานั้นว่า “เป็นเสมือนผู้นำของราษฎรผู้ปราศจากอำนาจ และเมื่อโลกของอำนาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดินพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงการปกครองอันยิ่งใหญ่เมื่อวันที่ 24 มิ.ย. 2475 ถวียก็ชักธงของสามัญชน แล้วโบกสะบัดไปอย่างแรง”

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ไม่นาน ถวียได้เป็นผู้ช่วยก่อตั้ง “สมาคมกรรมกรรกรรรางแห่งสยาม (สร.ส.)” เพื่อต่อรองกับการจ้างที่ไม่เป็นธรรม โดยคณะราษฎรอนุมัติให้จัดตั้งได้เมื่อวันที่ 14 ต.ค. 2475 ประวัติศาสตร์ต้องจารึกไว้ว่าเป็นองค์กรของผู้

ใช้แรงงานแห่งแรกสุดในประเทศไทย

แต่ผู้ก่อตั้งสมาคมถูกบริษัทเล็กจ้าง และตัดเงินถวียจึงต้องทำหนังสือร้องเรียนถึงพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีในเวลานั้น ในที่สุดนายจ้างก็ตกลงรับผู้ถูกเลิกจ้างทั้งหมดกลับเข้าทำงาน และหลังจากจัดตั้งสมาคมกรรมกรรกรรรางแห่งสยามเพียงครึ่งปี ถวีย ฤทธิเดช ก็ประสบความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิของผู้ใช้แรงงานอย่างงดงาม

■ คดีดีไอแพง

เขาเริ่มเป็นข่าวอีกครั้ง เมื่อเกิดข้อพิพาทกับพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ใน “คดีดีไอแพง” การฟ้องร้องทำให้เขาถูกขับไล่ออกจากบ้านพักปากคลองตลาด แต่เมื่อไม่สามารถย้ายออกได้ในเวลาที่กำหนด เนื่องจากขาดเงินทอง ศาลได้ส่งภรรยาและบุตรของถวียทั้งหมดไปขังที่สถานีตำรวจปากคลองตลาดเป็นเวลา 7 วัน พระยาพหลพล

พยุหเสนา ต้องส่งคนมาช่วยประกันออกไป

เมื่อยังไม่สามารถหาที่พักได้ เขาต้องพาครอบครัวไปนอนประทังที่หน้าทำเนียบรัฐบาลเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน ซึ่งได้รับความช่วยเหลือในการหาบ้านเช่าราคาถูกจากเลขาธิการนายกรัฐมนตรีโดยที่ไม่ได้ขอความช่วยเหลือจากผู้นำคณะราษฎรคนใด

ถวียดูมีความเคลื่อนไหวในทุกด้านอย่างสิ้นเชิง รวมทั้งตัดขาดการติดต่อกับผู้นำแรงงานทุกคน เมื่อเกิดกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 จนเป็นเหตุให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ (ต่อมาเป็นจอมพล) ใช้เป็นข้ออ้างในการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลของ ปรีดี พนมยงค์

■ ล้มเหลวแล้วหรือ

สุขภาพเขาเริ่มทรุดโทรม โดยเป็นโรคปวดศีรษะและมาลาเรียลงกระเพาะอาหาร จนต้องเข้าโรงพยาบาล และนอนรักษาตัวแบบผู้ป่วยอนาถาได้ 5 วันก็ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 5 ม.ค. 2493 รวมอายุทั้งสิ้น 56 ปี หากเขายังมีชีวิตอยู่ถึงขณะนี้ จะมีอายุถึง 117 ปี

ผู้ค้นคว้าชีวิตของถวียกล่าวถึงงานศพของเขาว่า “พิธีศพของผู้นำแรงงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งยุคสมัย เป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่มีพวงหรีดใดๆ ไม่มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงท่านใดจากคณะราษฎรเข้าร่วม มีเพียงครอบครัว และนายกสมาคมกรรมกรรกรรรางในเวลานั้น ที่เป็นประจักษ์พยานในการจากไปของบุคคลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในยุคสมัยของเขา”

นี่คือแบบอย่างชีวิตวีรบุรุษคนแรกของกรรมกรไทย พวกท่านล้มแล้วหรือ ○